

Učiteljski Tovariš.

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: O formalnih stopnjah pri pouku. — „Ona“. — Pred dočelnim zborom. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Vestnik. — Listnica uredništva. — Uradni razpisi učiteljskih služeb.

O formalnih stopnjah pri pouku.

(Predaval pri občnem zboru „Učiteljskega društva ljubljanske okolice“ dne 5. t. m. Anton Lenarčič, učitelj v št. Vidu nad Ljubljano.)

Vse, kar hočemo izvršiti, moramo delati po gotovem redu. V vsaki izpremenci v naravi opazimo red, po katerem so se vršile te izpremembe. Tudi pouk se mora izvršiti po gotovem redu, zakaj: „Red je duša življenja in sveta“. Red v pouku je določil že pedagog Komenský, katerega po vsi pravici imenujemo duševnega ustanovnika današnje ljudske šole in očeta novega učnega načina. Kaj je vse zahteval ta pedagog, o tem govoriti ni moja naloga.

Pač pa si hočemo bolj ogledati drugega pedagoga, Herbarta.

Joh. Fried. Herbart, profesor pedagogike in filozofije v Göttingenu in Kraljevu, je deloval v prvih treh desetletjih prejšnjega stoletja. On je prvi določil dispozicijo, po kateri se mora vršiti pouk vsake učne enote. To dispozicijo je imenoval stopnje. Določil je štiri stopnje; te so jasnost, asocijacija, sistem, metoda. Čuda ni, da je našel Herbart dispozicijo, po kateri se uspešno poučuje, saj je bil profesor pedagogike in kot tak se je gotovo mnogo pečal s tem predmetom. Obiskal je bil tudi Pestalozzija in se je v mnogih rečeh opiral nanj.

Herbartovi nazori niso ostali le na papirju, temveč so se jih poprijeli drugi pedagogi in jih natančneje pojasnili. Med drugimi se je Ziller pridružil Herbartu tudi kar se tiče formalnih stopinj, zato se pa govori o „Herbart-Zillerjevih“ formalnih stopnjah.

Ziller je pa delil prvo stopnjo: jasnost v dve in razločuje torej pet formalnih stopinj, po katerih se mora (uspešno) vršiti vsak pouk. Te so: 1. analiza, 2. sinteza, 3. asocijacija, 4. sistem, 5. metoda.

Tudi drugi pedagogi so se pečali v zadnjih desetletjih s formalnimi stopnjami. Med njimi je tudi dr. Rein, direktor na vadnici v Eisenachu. Ta je izdal s pomočjo drugih „Theorie und Praxis des Volksschulunterrichtes nach Herbartischen Grundsätzen.“*) V teh knjigah so natančneje določene formalne stopnje. Te so: najprvo se mora napovedati učna svrha ali smoter (Zielangabe); za tem pa pride:

- priprava za novo tvarino (Vorbereitung);
- priobčevanje ali podavanje nove tvarine (Darbietung);
- zveza (združevanje) med seboj in znano tvarino (Verknüpfung);
- posnetek, shvatanje ali abstrahiranje (Zusammenfassung);

*) Primerjaj „Učit. Tovariš“ št. 8. t. l., str. 58. in 59! Uredn.

„Ona“.

(V „Tovarišu“ tovariš dražestnim tovarišicam in spoštovanim tovarišem.)

Z brzimi, velikimi koraki bliža se željno pričakovani čas šolskih počitnic. Kdo izmed nas bi ga ne bil vesel, kdo bi ga ne uporabil sebi v prid in zabavo, šoli v napredek in korist? In da se to lažje zgodi, veste kaj napravi „Ona?“ — „Kdo pa je, kakšna je in kje je ta Ona?“ Tako kar vsi vprek povprašujete s tisto „šmencano“, človeku prirojeno radovedno radovednostjo. Jaz pa nimam nikake sile dirjati čez „drn in strn“ in prosim, da uvažujete modri izrek: „Potrpežljivost je grenko zelišče, ki rodi sladek sad“, potem pa že pridemo skupaj; pa tudi nismo še tako daleč, da bi dejal: — gori!! Torej — „Ona“!

Da se ž njo hitreje spoznate, treba je, da Vam jo predstavim po paragrafu: „Šega, šega to veli“. Ker pa ni Ona navadna, vsakdanja prikazen, predstaviti Vam jo moram vsled

tega na neobičajen način. Poprej pa prosim „tihega molčanja“ in — pričenem.

„Čast mi je predstaviti Vam dično, ljubko, mično, lično, dražestno in obenem krepko, impozantno, nam vsem priljubljeno, divno gospico „Zavezo“, diko našo in ponos —

„Stara je komaj štirinajst let,
Vendar trinajstkrat je šla že med svet“

in letos pojde štirinajstkrat. Kot navdušena narodnjakinja si voli najrajše kraje, posejane po krasni slovenski zemljici. Bila je že opetovano na Kranjskem, Štajerskem in Primorskem.

„Zaveza“ je dvojnega spola: moškega in ženskega; dvojnega narodnosti: slovenske in hrvatske in dvojne starosti: je mlada in stara v kljub svojim 14 letom. Poje vse glasove: sopran, alt, tenor, bas in bariton; svira na orglje, glasovir, harmonij, kitaro, gosli itd.

Ona učiteljuje, tajnikuje, župani; je predsednik, pevovalja; je pri kmetijskem in bralnem društvu; gre na oder

e) uporaba in vaja (Anwendung und Übung).

Oglejmo si nekoliko natančneje vsako teh formalnih stopinj.

Predvsem je velike važnosti napoved učne svrhe, ki se ne prišteva pravzaprav k formalnim stopnjam in je le neka predstopnja; stati pa mora vedno na čelu vsakega pouka. Tako se reče n. pr. na nižji stopnji: „Spoznati hočemo glasnike v besedi „mama“, ali: „Učili se bomo o živali, ki rada mleko liže — o mački“ itd. Na višji stopnji: „Zemljo smo spoznali kot velikansko kroglo, zdaj pa pomislite, ali je ta krogla mirna, ali se premiče“, ali: „Spoznati hočemo natančneje domovino češkega kralja Otakarja II.“ itd. Ni pa zadosti, ako rečemo: „Tam bomo nadaljevali, kjer smo zadnjič menjali“. V takih slučajih, ako ne dosežemo učnega smotra, ki smo ga postavili v eni uri, moramo v prihodnji uri na ta smoter opomniti in za končni rezultat nov smoter napovedati.

Zakaj je napoved učne svrhe velike važnosti? Z napovedjo učne svrhe se vse one predstave, ki bivajo v učenčevem duhu, potisnejo nazaj, ustvarimo nov prostor, kamor pride nova tvarina. Vsa učenčeva pozornost se nagne le proti novi tvarini. Učence s tem vzbudimo, da z zanimanjem poslušajo in ne samo poslušajo, temveč tudi sami delujejo. Medtem pa, ako ne vedo učenci, zakaj se gre, se držijo čudno, ne kažejo nikakega zanimanja za stvar. Lahko se jim zgodi, da zvedo popolnoma drug končni rezultat, kakor so si ga vstvarili v duhu.

Napoved učne svrhe mora biti dovolj jasna in lahkoumljiva; ne sme biti predolga in ne prekratka. Učenci jo tudi sami lahko poiščejo, ako jih učitelj s primernimi vprašanji napelje na to. Veliko boljše je, ako učenci sami najdejo učno svrhu. Ta mora stati vedno na prvem mestu in za napovedjo pride šele ponavljanje, ne pa najprvo ponavljanje, potem pa šele učno svrhu napovedati. N. pr.: ni vse eno pri obravnavanju ber. sest. „Martin Krpan“, ako smo obravnavali v eni uri prvi del in preidemo v nastopni uri k drugemu delu, da začnemo z napovedjo ali pa s ponovitvijo. Poslušajmo, kaj je boljše: „Izvedeti hočemo, kako se je godilo Krpanu na Dunaju. Kako se mu je doma godilo in kje je bil doma, to že vemo, povej nam to! Povej, s kom sta se nekoč srečala; kako je mejaše napodil; kdo je bil prišel na Dunaj; kaj počenjal; koga je umoril; po koga so poslali! Kaj se pa hočemo zdaj učiti? (Ponovitev učne svrhe od strani

kot pevec in igralec itd. — V dobi žalostnega spomina so bili njeni nežni, takrat še nezdruženi udje tudi — „meznarji“. Ona govori slovensko, hrvatsko, češko, nemško, italijansko, furlansko itd. „Sivor“ Koseski bi rekel, da

„Vse jezike sveta zna“.

Na potovanju je vesela, radovedna, živahna in radodarna; rada privošči sebi in drugim: skopost ji je „neznana veličina“. Zato ji tudi malo mar, če po vsakoletnem potovanju in prijetni zabavi pride tudi „sedem suhih krav“; saj vse na svetu zgine in mine, tudi suhe krave žive le do — prvega, t. j. do tedaj, ko se mošnjiček „odebeli“. — Mondura ji je raznolična in raznobojna, v pravi „ekstazi“ se „vrže“ tudi v cilinder, rokavice, frak in klak. — Najljubše njeno opravilo je, „učiti mladi rod“; zraven pa je tudi urednik, pesnik, pisatelj in tudi — „Rešetar“. Je omožena in oženjena, a ljubi tudi „ta samski stan“. V srcu ji klije vroča želja, goreče hrepenenje, osrečiti „borni narod svoj“. — Po družih lastnostih je jugoslovansko-avstrijska.

učencev). Drugače: O čem smo se zadnjič učili? O Martinu Krpanu. Zdaj to ponovimo, potem pa šele povemo, kaj se bomo učili. — Na vsak način je prvo boljše, ker v prvem slučaju ponovimo znano tvarino, potem jo pa pustimo v miru in lepo preidemo k drugi stopnji, medtem ko v drugem slučaju učenci mislijo, da se pečajo še vedno z znano tvarino in nimajo pravega zanimanja.

Preidimo k formalnim stopnjam.

a) Priprava. Naša dolžnost je, v prvi stopnji vzbuditi živo zanimanje za novo tvarino. Vso pozornost in vsa čutila učenčeva obrniti na novo tvarino. Kako pa se to zgodi? Vse one predstave, ki so že v učenčevem duhu in so količkaj v zvezi z novo tvarino, moramo poiskati in tako zgraditi temelj, na katerega bomo polagali pojem na pojem, da dobimo končno celo sliko. Kjer ni temelja, tam se novi pojmi hitro razprše in ne ostane ali nič, ali pa samo nekaj temnega. Učna pot prve stopnje je vedno analitična, zakaj učenec znana tvarina se nahaja v njihovem duhu kot celota in to celoto moramo vsestransko razložiti in analizirati. Obratno pa je v drugi stopnji pri pridobivanju novih pojmov. Tu polagamo nove zaznave drugo na drugo in tako dobimo več pojmov, ki jih zvežemo v celoto. Tak pouk se pa imenuje sintetičen. Podavanje je torej sintetičen, priprava pa analitičen pouk. Ta analitični pouk se izvršuje vedno tako, da učitelj vprašanja stavi in učenci odgovarjajo. Seveda ne sme biti to izpraševanje nekako eksaminatorično, ampak razgovor mej učiteljem in učenci. Kako se praktično izvršuje vsaka stopnja pri posameznih predmetih, to bi predaleč peljajo in se hočem omejiti le na končno sliko, katero hočem podati.

Preidimo torej k drugi stopnji.

b) Podavanje. Vsakemu je znano, da je priobčevanje nove tvarine pri raznih predmetih in na raznih stopnjah kaj različno. Tu se moramo torej ozirati na posamezne predmete in na učenčevu naobrazbo, oziroma na njegovo znanje. Nравstveno leposlovni berilni sestavki se povedo; učenec, ki se sam oglasi, ponovi, kakor si je zapomnil, za njim ponovi drugi učenec, součenci mu popravljajo, učitelj pojasnuje, zatem ponovi tretji učenec korektno, potem se čita berilni sestavek, raztolmačijo se težkoumevni izrazi; potem se moramo uglobiti v pouk. — Učence moramo seznaniti natančneje z osebami, (ki delujejo), o katerih smo se učili, izpoznati morajo njih značaj, sploh se morajo postaviti

Sedaj pa, ko smo se do dobrega seznanili z njo

„In slišali, da pojde spet
Na potovanje v širni svet“,

naj nam pove še direkcijo svojega „poleta“! Ker je bila letošnja zima dolga in surova, krene jo „Zaveza“ na topli jug, da pozabi na turobnost preteklih zlih dni „in vtopi vse skrbi“ v sinje Adrije valovih. — Aaaa!! zdaj smo še-le „doma“! To bo radost! Torej na jug? Da, da! in sicer v Trst je namenjena naša dična „Zaveza“; in ko se seznanimo s hčerami, sinovi in drugimi sorodniki na tržaškem ozemlju, poleti v družbi teh po širni morski planjavi v historične Benetke, navživši se poprej sladkih akordov miljene slovenske pesmi, ki bo donela iz slavskih grl požrtvovalnega „Slovanskega pevskega društva v Trstu“.

Toliko poroča v naglici po „Tovarišu“ p. n. tovarišem in tovarišicam in vzklika: Na veselo svidenje v imponantnem številu!

Vdani tovariš

Agul Ref.

na isto stališče, ki ga zavzamejo dotične osebe. Učenci morajo čutiti z onimi osebami, veseliti se morajo njih dobrih dejanj, obžalovati siromake in se studiti grehov.

Zgodovina se obravnava na enak način. V zemljepisju učitelj riše in opisuje, učenci ponavljajo. Kar sami vedo, tudi sami povedo. V naravoslovju se določijo občevaljavni zakoni s pomočjo eksperimentov. V prirodopisju opazujejo učenci ali objekt sami, ali sliko in povedo to, kar so opazili, seveda se mora vršiti to opazovanje v gotovem redu; zato pa učitelj pové učencem, kaj naj zdaj natanko pogledajo, kaj naj si potem ogledajo. V slovnici določimo najprvo primerne stavke, katere napiše učitelj na tablo in s teh se potem abstrahirajo pravila. Ravnotako se v računstvu postavijo na prvo mesto naloge, potem se šele postavi obče veljavno pravilo. V risanju pokaže učitelj učencem sliko, ki jo bodo risali. Ista se natanko opiše, učitelj jo nariše na tablo, potem jo pa šele učenci izvrše v svojih zvezkih. —

Ako je metodična enota, katero obravnavamo, precej obsežna, potem se mora deliti v odstavke. Vsak tak odstavek se obravnava záse kot celota in potem se povedo skupno, najprvo boljši učenci s pomočjo dispozicije ali primernih napisov, potem brez vsake pomoči tudi slabiji učenci.

Kar se tiče učnega načina pri drugi stopnji, bi bilo pripomniti, da naj povsod tam, kjer učenci sami lahko najdejo novo stvarino, s pomočjo spretnih vprašanj od strani učitelja, tudi sami povedo. Nekateri predmeti se sploh obravnavajo le na ta način, drugi se pa zopet ne morejo. Tak način poučevanja, kjer učitelj napeljava s spretnimi vprašanji učence do nove stvarine, da sami novo povedo, se imenuje „entwikelnd - darstellender Unterricht“. Tega je zahteval že Herbart in natančneje določil Ziller. V nekaterih šolah Nemčije se sploh vsi predmeti poučujejo na ta način. Nekateri pedagogi razlikujejo sploh samo dva načina poučevanja: nazorni pouk in pa „darstellender Unterricht“.

c) Zveza medseboj in znano stvarino, tudi primerjava, združenje z znano stvarino, povzeto iz priprave ali sploh iz znanja učenčevega. — Ko se je izvršila torej apercepcija, moramo novo stvarino vsestransko utrditi in primerjati ali jo zvezati z znano stvarino. Mnogokrat se pa sploh ne more ni primerjati, ni zvezati, tudi nimamo ločiti nič abstraktnega od abstraktnega in konkretnega. V takem slučaju pa odpade tretja stopnja. Kjerkoli je pa mogoče doseči kako zvezo, naj se to povsod stori. Tako je mogoče vsebino tega ber. sestavka primerjati z ono, ali v enakim, ali v nasprotnem slučaju. Zgodovine skoraj ne moremo uspešno poučevati brez gotovega znanja iz zemljepisja. Itd.

d) Posnetek ali shvatanje. Te besede nam same dovolj povedo, kaj moramo storiti v četrti stopnji. Vso stvarino moramo posneti, tako kakor si jo morajo učenci zapomniti in jo znati. To se zgodi ali s pomočjo dispozicije, ki smo jo ustanovili, ali občin pravil, katere smo določili. Pri shvatanju naj ne ponovi en sam učenec stvarine, ampak kolikor mogoče veliko učencev. Ob kratkem rečeno: Naloga četrte stopnje je, vso stvarino v kratkih in pravih stavkih ponoviti, tako kakor si jo morajo učenci zapomniti.

e) Uporaba in vaja. S četrto stopnjo se je abstrakcija dovršila, vendar pa ne smemo s to stopnjo pouka končati, zakaj ni dovolj znati, ampak moramo tudi uporabljati, ni dovolj hoteti, temuč tudi storiti. Vednost kot taka nima prave vrednosti, ako se ne uporablja v življenju. Koliko ljudi

vé, kako se kaka reč izvrši, a izvršiti je ne znajo. Velike važnosti je torej, da znajo učenci prav uporabljati.

Uporaba je pri pouku različna. Iz berilnih sestavkov etične vsebine bomo sestavili vzglede, v katerih se je etičnemu čutu zadostilo, obratno kako bi morali ravnati v nasprotnem slučaju. Na enak način se uporablja tudi zgodovina. Opišejo se značajne osebe, posebno iz domače zgodovine. Pri računstvu imamo itak že uporabne naloge v kujigah, ravnotako imamo uporabne naloge tudi v slovniciem pouku. Maršikaka stvarina se uporabi tudi kot spisna naloga itd.

To bi bilo torej nekaj občega o formalnih stopnjah. Zdaj pa vzemimo vzgled, praktično obravnavan po formalnih stopnjah. Recimo „Tabori v turških časih“*)

Pred deželnim zborom.

II.

§ 55. zakona z dne 14. maja 1869. l. zahteva in vелеva doslovno: „Najmanjše prejemke, izpod katerih ne sme nobena šolska občina iti na nižje, je odmeriti tako, da učitelji in podučitelji niso primorani truditi se s postranskimi opravili, ampak da lahko vso svojo moč na svoj poklic obračajo, in da je učiteljem še tudi mogoče, svojo rodovino živiti primerno okolnosti dotičnega kraja.“ — Tako postava — in kaka istina? Istina je, da mora ogromna večina učiteljev le s pomočjo postranskih opravil živeti. Ta paragraf je gola ironija, ker se ne izvršuje že toliko let in so nanj že popolnoma pozabili. Navadno država strogo pazi, da se njene postave izvršujejo do pičice, na ta § je pa popolnoma pozabila, a pozabili so nanj tudi drugi faktorji in oblasti, ki bi morala biti učiteljstvu v zaščiti. §§ znajo citirati in ukaze dajati, a da bi se zavzela za one, kojim so na čelu, o tem ni bilo še slišati. Pričakujemo, da se skoraj v tem oziru preobrne na bolje.

Tem oblastvom mora biti sveta dolžnost, skrbeti za to, da se tudi § 55 izvršuje. In država sama, ki ima najvišjo oblast in največje pravice in koristi nad šolstvom! Kaj stori ona za učiteljstvo? Nič! Za vse drugo ima denar, le za ljudsko šolstvo ne. Milijone in milijone daje na leto za morilno orožje, a za kulturno delo, za izobrazbo svojih narodov pa nima nikdar potrebnega kredita. Vojni minister se z vso vnemo poteguje za nove milijone, a naučni minister spusti nekoliko fraz in budget za ljudske šole je rešen. In to državo učiteljstvo ljubi in skrbi, da šole vzgojujejo dobre državljane, ki bodo vsak hip pripravljeni, žrtvovati za njo — kri in življenje! To vzvišeno nalogo učiteljstvo tudi najvestneje izpolnjuje, a pozabiti se ne sme, da še pes nerad liže roko, ki ga strada in tepe. Na ljubezni in zvestobi učiteljstva napram državi sloni ljubezen in zvestoba podložnikov do države, zato se ne moremo prečuditi, da se tako važen stan kakor je učiteljski, tako dosledno in trdovratno prezira. Učiteljstvu se od merodajnih krogov še celo pot v druge boljše službe (n. pr. k pošti, železnici itd.) zapira. Pod takimi razmerami se ni čuditi, da postaja pomanjkanje učiteljstva vedno večje po vseh deželah, ni se čuditi, da se bratijo učitelji s socialisti, ki zahtevajo delavcu primerne plačila. Ona, ki bi morala biti učiteljstvu najboljša mati, ga prezira in mu ne da vsakdanjega kruha! — Za naša oblasti je tu hva-

*) Ker je ta vzgled na dnevnem redu prihodnje okrajne učiteljske konferencije za ljubljansko okolico, zato bomo ta referat priobčili šele po konferenciji.